

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen osallistaminen, Lapin hyvinvointialueen mielenterveyden ja riippuvuuksien vastuualueen osallistaminen (mielenterveyspalveluiden tuottaminen)

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Mielenterveyspalveluiden yhdenvertaisen saatavuuden turvaaminen. Saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia mielenterveyspalveluita ei aiemmin ole ollut saatavilla Suomessa. Saamelaisten totuus ja sovintokomissiotyö on nostanut esille kipeitä kokemuksia. Tämä puolestaan on alkanut selkeästi näkyä lisääntyneenä mielenterveyspalveluiden tarpeena. Saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön asiakaspalautteissa on näkynyt selvästi kiitollisuus palvelun olemassaolosta. Esiin on nostettu myös se, ettei tarvitse selittää ja opettaa terapeutteja omasta historiasta ja kokemusmaailmasta. Terapeuttien tietämättömyys saamelaisten historiasta ja kulttuurista on puolestaan seurausta siitä, että saamelaisuutta ei opeteta kouluissa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- 1) Yhdenvertaisten mielenterveyspalveluiden turvaaminen saamelaisille koko Suomen alueella vakinaistamalla saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön toiminta STM:n erillisrahoituksella vuodesta 2026 eteenpäin.
- 2) Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteissa tulee tarjota ajantasaista oikeaa tietoa saamelaisista, erityisesti historian ja yhteiskuntaopin sekä maantiedon oppiaineissa.
- 3) Tiedotuskampanja, jossa tavoitteena a) vihapuheen vähentäminen positiivista mielikuvaa vahvistamalla (ei konfliktipainotteista, tunnelautunutta tietoa) b) saamelaisnuorten identiteetin vahvistaminen (positiivinen mielenterveys) c) mielenterveysstigmian vähentäminen, jotta

haavoittuvassa asemassa olevilla kynnys hakea apua mielenterveyden ongelmiin vähenee. "Mielenterveys on oikeus" -teeman esiin nostaminen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Toimenpiteiden konkreettisen toteutumisen seuraamisella.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arktisen alueen alkuperäiskansoilla, myös saamelaisilla, on valtaväestöä enemmän itsemurhakuolemia. Vuonna 2017 tehtiin yhteispohjoismainen saamelaisten itsemurhien ehkäisystrategia, jonka tarkoitus on täydentää olemassa olevia kansallisia itsemurhien ehkäisystrategioita. Strategioita tässä on yhteensä 11. Yhtenä strategiana suunnitelmassa on turvata saamelaisten oikeus omakieliseen ja kulttuurin huomioivaan mielenterveyshoitoon. Myös historiallisten traumojen käsitteleminen on yhtenä strategiana. Tämä on toteutunut kaikissa pohjoismaissa käynnissä olevien tai olleiden totuus- ja sovintokomissioiden kautta.

Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj-Uvjâ-Uvja-Untuva (jatkossa Uvja) on matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita kansallisesti tarjoava yksikkö. Se on perustettu 2022 tukemaan saamelaisten totuus ja sovintokomissiotyötä Suomessa. Kansallisen laajan saavutettavuuden varmistamiseksi hyödynnetään monenlaisia digitaalisia ratkaisuja. Käytössä on kansallinen palvelupuhelin, sähköinen yhteydenottolomake ja yksilötapaamisia toteutetaan myös videovälitteisesti. Saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia mielenterveyspalveluita ei aiemmin Suomessa ole ollut. Niitä on jonkin verran aiemmin ostettu Norjan puolelta.

Tällä hetkellä saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö toimii valtioneuvoston kanslian rahoituksella osana saamelaisten totuus- ja sovintokomissiota. Palvelun tuottaa Lapin hyvinvointialue. Sopimus rahoituksesta on vuoden 2025 loppuun asti. Yksikkö on pieni. Digiratkaisuja hyödyntäen on 4,5 hlötyövuoden avulla pystytty toimimaan valtakunnallisesti.

Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj-Uvjâ-Uvjan toiminnan aikana on aiempi saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten mielenterveyspalveluiden puute tullut selkeästi ilmi. Uvjan asiakastyössä esille nousevia teemoja on muun muassa vihapuhe, jonka kohteeksi moni, erityisesti saamelaisnuori, kokee joutuneensa. Monenlaiset ylisukupolviset, kollektiiviset ja myös yksittäiset traumat korostuvat asiakastyössä. Myös valtaväestön tapaan ahdistus ja masennusoireet ovat yleisiä. Asiakkaista moni ei ole aiemmin hakenut apua mielenterveyden ongelmiinsa.

Saadut asiakaspalautteet ovat olleet erinomaisia. NPS score on huima 100. Palautteissa näkyy selkeästi kiitollisuus jo pelkästään palvelun olemassaolosta. Palautteissa on tuotu myös esille sitä, että terapeutille ei tarvitse selittää ja opettaa omaa taustaansa, historiaansa ja

kokemusmaailmaansa. Tämä taas viittaa tiedonpuutteeseen saamelaisuudesta, jonka uhreja myös valtaväestön ammattitaitoisten mielenterveyden ammattilaisten voidaan katsoa olevan. Koska tällä hetkellä perusopetuksessa tuodaan hyvin vähän esille saamelaisuutta, niin joko saamelaisuus jää hyvin etäiseksi ja kaukaiseksi tai tietovaje täyttyy yleensä tiedotusvälineiden kautta tulevasta uutisoinnista, joka yleensä on konfliktipainotteista, epäkohtia esille nostavaa ja täten myös tunnelautunutta ja stereotyyppioita luovaa. Tämä tunnelautus on ollut näkyvissä myös esim keskusteluissa saamelaiskäräjälaista tai kulttuurisesta omimisesta. Tunnelautunut keskustelu puolestaan voi johtaa reagointiin ja tulkintojen tekemiseen ja sitä kautta polarisoitumiseen.

Saamelaisten yhdenvertainen oikeus mielenterveyspalveluihin on turvattava vakinaistamalla saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön toiminta. Rasismin ja diskriminaation vähentämiseksi on neutraalin ajantasaisen tiedon määrää lisättävä yhteiskunnassa saamelaisuudesta. Tähän on puututtava perusopetuksessa ja lukioissa. Lisäksi aloitetaan tiedotuskampanja, jossa vihapuheeseen puututaan positiivisten mielikuvien kautta, vahvistetaan erityisesti saamelaisnuorten identiteettiä positiivisen mielenterveyden keinoin. Toimeenpannaan tiedotuksella myös mielenterveysstrategian mukainen "mielenterveys on oikeus" - ajattelua, jotta avun hakemisen kynnyks vähenee ja kuormitustilanteisiin pystyttäisiin puuttumaan ajoissa.

Eriksen Heidi

Lapin hyvinvointialue - Saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj -
Uvjâ - Uvja